

ВІДГУК

офіційного опонента доктора педагогічних наук, професора, завідувача кафедри туризму Національного університету фізичного виховання і спорту України **Бабушко Світлани Ростиславівни** на дисертаційне дослідження

Головченка Гліба Олександровича

«Тенденції розвитку медіаосвіти дорослих у США і Канаді»,

представленого на здобуття наукового ступеня доктора педагогічних наук за спеціальністю 13.00.01 – загальна педагогіка та історія педагогіки

Нині, в епоху цифрового суспільства, в умовах високої медіанасиченості простору вкрай необхідними стали медіаосвітні та цифрові навички. Новітня реальність завдяки процесам глобалізації, інформатизації та діджиталізації висуває нові виклики до громадян і вимагає від них вільного володіння новими навичками. Важливість медіаосвітніх та цифрових навичок і здатність їх використовувати у повсякденному житті помітно зросла в умовах пандемії коронавірусу COVID-19, коли у всьому світі офісна праця і навчання в закладах освіти спочатку частково, а згодом повністю перейшло в дистанційний формат. Показники часу, проведеного дітьми і дорослими в інтернет просторі, значно зросли. Молодь і дорослі стають більш вразливими до кіберзнущань, переслідування, тривожного контенту медіаповідомлень в інтернеті та інших ризиків. Це, безумовно, поглибило необхідність широкого впровадження медіаосвіти у закладах освіти різних типів і форм власності для того, щоб навчити дітей, молодь, дорослих, як убезпечити себе в інтернет просторі, критично сприймати інформацію в медіа, творчо її використовувати для особистих потреб і потреб суспільства.

Вітчизняна медіаосвіта активно розвивається, попри такі чинники, як консерватизм стосовно медіаосвітньої практики української системи освіти, яка ще досить повільно реагує на нововведення та реформи; матеріально-технічну базу закладів освіти, яка здебільшого не відповідає сучасним вимогам; недооцінювання значення випереджувального підходу до відбору і структурування змісту освітніх програм; недостатню увагу медіаосвітній підготовці майбутніх учителів та подальшому медіаосвітньому розвитку педагогічного персоналу.

Ці проблеми й спонукали дисертанта, який працює у сфері медіаосвіти і стикається з цими проблемами щодня, звернутися до вивчення американського й канадського досвіду впровадження медіаосвіти в усіх освітніх підсистемах та на всіх її рівнях з метою виявлення й творчого використання їх прогресивних і конструктивних ідей у вітчизняній медіаосвіті. Вибір дисертантом країн

США і Канади достатньо обґрунтовано, логічно викладено, визначено спільні риси їхнього досвіду і водночас акцентовано увагу на їх унікальності.

Необхідно відзначити, що дисертаційне дослідження виконано відповідно до плану науково-дослідної роботи відділу зарубіжних систем педагогічної освіти і освіти дорослих Інституту педагогічної освіти і освіти дорослих імені Івана Зязюна НАПН України в межах комплексного дослідження «Тенденції розвитку освіти дорослих у розвинених країнах світу» (РК № 00117U001070). Тему дослідження затверджено на засіданні вченої ради Інституту педагогічної освіти і освіти дорослих імені Івана Зязюна НАПН України (до 2018 року – Інститут педагогічної освіти і освіти дорослих НАПН України) (протокол № 7 від 21.06.2012 р.) та узгоджено в Міжвідомчій раді з координації наукових досліджень у галузі освіти, педагогіки і психології НАПН України (протокол № 7 від 25.09.2012 р.).

На основі цілісного міждисциплінарного аналізу й комплексу взаємодоповнюючих теоретичних та емпіричних методів дослідження (концептуально-дефінітивного аналізу, ретроспективного аналізу, структурно-змістового і структурно-функціонального методів, компаративного методу, методу наукової екстраполяції) дисертантом:

- здійснено системне вивчення та наукове осмислення американського та канадського досвіду з означеної проблеми;
- виявлено тенденції розвитку медіаосвіти у США і Канаді в умовах глобалізаційних процесів;
- виокремлено прогресивні та конструктивні ідеї досвіду медіаосвіти США і Канади й обґрунтовано можливості їхнього творчого використання в Україні.

Ознайомлення зі змістом дисертації та автореферату, основними науковими працями дисертанта дозволило визначити найістотніші теоретико-методологічні положення, прикладні висновки та рекомендації, які характеризуються науковою новизною, зокрема: *вперше* у вітчизняній педагогічній науці цілісно досліджено становлення і розвиток медіаосвіти у США і Канаді. Важливим теоретичним здобутком рецензованої роботи є аналіз англomовних термінів медіаосвіти та виявлення їх взаємовідповідності у вітчизняних і зарубіжних літературних та документальних джерелах. Обґрунтовано і розроблено авторську періодизацію розвитку медіаосвіти у досліджуваних країнах та виявлено основні тенденції її розвитку на кожному з визначених етапів; розглянуто вплив філософсько-педагогічних теорій на розвиток медіаосвіти у цих країнах. Належну увагу було приділено вивченню стану законодавчого і нормативно-правового забезпечення розвитку медіаосвіти у США і Канаді, що дало досліднику змогу визначити його

ефективність в реалізації медіаосвітніх практик на всіх освітніх рівнях і підсистемах.

Проаналізовані дисертантом теоретичні та концептуальні засади дозволили теоретично обґрунтувати дидактичні засади медіаосвіти у США і Канаді; схарактеризувати структуру і зміст медіаосвіти у закладах освіти різних типів та продемонструвати специфіку використання медіаосвітніх технологій у формальній, неформальній та інформальній освіті досліджуваних країн.

Викладене вище, а також аналіз сучасного стану розвитку медіаосвіти в Україні та розкриття її особливостей, створили достатнє підґрунтя для визначення напрямів творчого використання в нашій державі прогресивних і конструктивних ідей американського і канадського досвіду медіаосвіти на макро-, мезо- та мікрорівнях відповідно до потреб індивіда, суспільства, а також національного, регіональних і локальних ринків праці.

До наукових здобутків дисертанта відносимо також *уточнення* змісту базових понять дослідження в англomовному та україномовному наукових дискурсах і виявлення причин дефініційної розбіжності; визначення сутності принципів побудови медіаосвіти, технологій та основних підходів до їх використання в освітньому процесі у закладах освіти США і Канади.

Подальшого розвитку у рецензованій дисертації набули: наукові положення щодо порівняльно-педагогічних досліджень зарубіжних і вітчизняної систем медіаосвіти та впливу її провайдерів; пріоритетних напрямів медіаосвітньої діяльності; розроблення та застосування медіаосвітніх технологій. До наукового обігу введено нові факти, документи у галузі медіаосвіти США і Канади.

Аналіз змісту дисертації, автореферату та публікацій Г. Головченка є підставою для висновку про наукову обґрунтованість і достовірність викладених автором результатів, що забезпечуються чіткістю окреслених кваліфікаційних ознак дослідження.

У дисертації переконливо обґрунтовано вибір теми наукового пошуку, визначено об'єкт і предмет дослідження, його мету і завдання, хронологічні межі дослідження, застосовано комплекс взаємопов'язаних теоретичних та емпіричних методів, що на різних етапах дослідження доповнювали один одного.

Новизна і вірогідність одержаних результатів дослідження забезпечуються належною методологічною базою, ґрунтовним вивченням здобувачем джерельної бази (487 джерел, з них 314 англomовних); глибоким і всебічним аналізом нормативно-правової бази досліджуваних країн, з-поміж яких офіційні документи міжнародних та національних інституцій (закони,

підзаконні акти, урядові постанови, стандарти та ін.); інформаційно-аналітичні матеріали (доповіді, стратегії, концепції, рекомендації, проєкти) з питань розвитку медіаграмотності різних категорій населення; 19 основних законів на нормативно-правових актів США (федерального рівня та рівня штатів) та 15 законодавчих документів Канади (федерального рівня та рівня окремих провінцій і територій); 59 навчально-методичних матеріалів з медіаосвіти, підручників, навчальних посібників, дидактичних рекомендацій, освітніх програм, розроблених науковцями 19 американських і 17 канадських освітніх закладів різних типів.

Результати здійсненого дослідження достатньою мірою апробовані дисертантом під час науково-практичних заходів різного рівня: на міжнародних конференціях і всеукраїнських заходах: форумах, педагогічних читаннях, семінарах, звітних конференціях та всебічно висвітлені у його наукових публікаціях. Обґрунтовані автором положення щодо розвитку медіаосвіти використано також у проведенні 23-х регіональних, національних, міжнародних конкурсів шкільних медіа, в яких взяли участь понад 100 тис. учнів з 14 країн.

Зазначимо доцільне і коректне подання систематизації одержаних результатів у 13 рисунках, 10 таблицях, які супроводжуються науковими поясненнями та висновками у тексті дисертації. Позитивне враження справляють і додатки, в яких представлено глосарій іншомовних термінів, що згадуються в дисертації; перелік закладів освіти США і Канади, медіаосвітня діяльність яких аналізувалася; хронологічні таблиці розвитку медіаосвіти у цих країнах та інша додаткова інформація, що доповнює та ілюструє виклад основного тексту.

Що стосується значення для науки і практики отриманих автором результатів дослідження, варто відзначити, що дисертаційна робота Г. Головченка містить нові, раніше не досліджувані питання щодо можливостей медіаосвітньої підготовки у неформальній та інформальній освіті, зокрема дослідником було розкрито педагогічні технології формування медіаграмотності основних цільових і вразливих категорій населення досліджуваних країн; здійснено педагогічний аналіз ефективних практик розвитку медіакомпетентності у внутрішньофірмовій підготовці персоналу; виявлено особливості медіапідготовки педагогічного персоналу у формальній, неформальній та інформальній освіті США і Канади.

Особлива цінність цієї роботи, на нашу думку, полягає у тому, що автор доклав зусиль для подальшого розвитку методологічних засад педагогічно-порівняльних досліджень, зокрема здійснив аналіз англomовних термінів медіаосвіти, виявив їх взаємовідповідність у вітчизняних і зарубіжних

літературних та документальних джерелах та з'ясував причини дефініційної розбіжності в англomовному та українomовному наукових дискурсах.

Результати дослідження впроваджено в освітній процес низки українських закладів вищої освіти та громадських організацій, про що свідчать відповідні довідки, представлені у додатках, а також посилання, які містяться у тексті дисертаційного дослідження й авторефераті.

Практична значущість отриманих результатів полягає у можливості використання основних положень і висновків дисертації, джерельної бази, навчально-методичного посібника «Шкільні газети та інформаційне суспільство», розроблених науково-методичних рекомендацій «Розвиток медіаосвіти в Україні» в медіаосвітній діяльності на різних рівнях, а також у розробленні навчальних і робочих програм з дисциплін, спрямованих на розвиток медіакомпетентностей учасників освітнього процесу. Матеріали дослідження також можуть бути використані для розроблення спецкурсів з медіаосвітньої підготовки педагогічного персоналу закладів загальної середньої, професійної (професійно-технічної), фахової передвищої і вищої освіти та інститутів післядипломної освіти.

Аналіз змісту дисертації Г. Головченка свідчить, що дисертаційне дослідження системно організоване: окреслено його об'єкт, предмет і мету, чітко сформульовано його дослідницькі завдання, у суворій відповідності до яких послідовно й логічно викладено зміст тексту дисертації.

Глибоке і системне вивчення проблеми впровадження медіаосвіти в освітню діяльність США і Канади, а також стану розвитку медіаосвіти в Україні дали змогу автору дійти аргументованих висновків до розділів та загальних висновків, які відповідають поставленій меті, завданням і висвітлюють найважливіші положення рецензованого дослідження.

Аналіз представлених матеріалів, зокрема дисертації, автореферату, монографій, статей за темою дисертації, матеріалів щодо апробації результатів дослідження) свідчать про глибокі теоретичні знання дослідника, вміння добирати й застосовувати відповідні дослідницькі методи у науковому пошуку; належним чином, у відповідності до чинних вимог, оформлювати отримані результати дослідження.

Окрім зазначеного, варто підкреслити ідентичність змісту автореферату та основних положень дисертаційної роботи. Зміст і структура автореферату дисертаційного дослідження Г. Головченка відповідають чинним вимогам, дають чітке уявлення про особливості та результати наукового пошуку.

Доцільно відмітити і прогностичний потенціал дослідження, яке не вичерпує усіх теоретичних аспектів цієї міждисциплінарної проблеми. Дисертантом було окреслено такі перспективні напрями досліджень:

порівняльно-педагогічний аналіз національних систем професійної підготовки і підвищення кваліфікації педагогічного персоналу з проблем медіаосвіти; вивчення світового досвіду розвитку цифрової та медіакомпетентностей вразливих верств населення (біженців, мігрантів, осіб похилого віку та ін.); психолого-педагогічні умови творчого використання ефективних зарубіжних практик медіаосвіти різних вікових категорій населення.

На основі здійсненого аналізу результатів наукового пошуку, ми дійшли висновку щодо високої позитивної оцінки його теоретичного значення, практичної цінності, а також прогностичності. Водночас висловлюємо окремі зауваження, дискусійні питання та пропозиції.

1. Заслуговує схвалення побудова концептуального поля терміну «медіаосвіта». Разом з тим робота лише б виграла, якби автор запропонував пояснення самого терміну «концептуальне поле» та вказав доцільність його побудови а також визначив та обґрунтував критерії добору термінів.

Крім того, зважаючи на тему дослідження, доречно було б вказати, що автор розуміє під терміном «тенденції розвитку», оскільки це також базове поняття дослідження.

2. Попри те, що у роботі містяться окремі підпункти присвячені медіаосвітній підготовці педагогічного персоналу у формальній та неформальній/інформальній освіті США та Канади, вважаємо, що ці питання варто було б винести в окремий розділ, в якому також висвітлити вітчизняний досвід медіаосвітньої підготовки педагогів, або у Розділі 5 виокремити такий підпункт, аналізуючи сучасний стан розвитку медіаосвіти в Україні.

3. Окремої уваги у контексті досліджуваної проблеми потребує ґрунтовніше висвітлення філософської основи медіаосвіти. В роботі проаналізовано лише теорії масової комунікації та теорії конструктивізму. Поза увагою дослідника залишилися культурологічна теорія, ліберальна та нео-ліберальна теорії, які також стали філософським підґрунтям сучасної медіаосвіти.

4. Автором всебічно проаналізовано не лише законодавче і нормативно-правове забезпечення медіаосвіти у США і Канаді (19 законів і підзаконних актів США, 15 Канади), але й тих організацій, що займаються його реалізацією й просуванням медіаосвіти. Причому, у додатках автор пропонує їх систематизований перелік, місцезнаходження, посилання на офіційну веб-сторінку. Варто було б також систематизувати і перелік законів, підзаконних актів та інших нормативно-правових документів обох країн, вказати рік їх прийняття, внесення змін чи доповнень і стислий опис.

підзаконних актів та інших нормативно-правових документів обох країн, вказати рік їх прийняття, внесення змін чи доповнень і стислий опис.

Висловлені зауваження і побажання суттєво не впливають на беззаперечну позитивну оцінку дисертаційної роботи та мають на меті зосередити увагу на більш докладному вивченні окремих аспектів медіаосвіти.

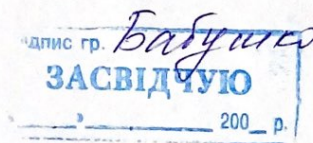
Рецензована дисертація є самостійною завершеною науковою працею, яка відкриває актуальний, затребуваний суспільством і ринком праці напрям педагогічних досліджень з питань розвитку медіа та цифрової компетентності, зокрема напрям теоретичного осмислення та практичного запровадження прогресивних ідей зарубіжного досвіду розвитку медіаосвіти. На підставі проведеного аналізу можемо констатувати, що результати дослідження мають наукову новизну, теоретичну та практичну значущість, є аргументованими та вірогідними, важливими для педагогічної науки, стиль викладення матеріалу та оформлення рукопису й автореферату відповідають вимогам.

З огляду на викладене, дисертаційна робота «Тенденції розвитку медіаосвіти у США і Канаді» заслуговує на позитивну оцінку, відповідає вимогам пп. 9, 10, 12, 13 «Порядку присудження наукових ступенів», затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України № 567 від 24.07.2013 р. зі змінами та доповненнями згідно з Постановою Кабінету Міністрів України № 656 від 19.08.2015 р. щодо докторських дисертацій та іншим чинним інструктивним вимогам МОН України, паспорту спеціальності, а її автор – Гліб Олександрович Головченко – заслуговує на присудження наукового ступеня доктора педагогічних наук зі спеціальності 13.00.01 – загальна педагогіка та історія педагогіки.

Офіційний опонент:

доктор педагогічних наук, професор,
завідувач кафедри туризму
Національного університету
фізичного виховання і спорту України

С. Р.
С. Р. Бабушко

Начальник
кадрової к...

О. Сиснашнюк